

Göteborgs
Stad

Rutin för arbete mot våld i nära relationer i utförarverksamheter inom äldre samt vård- och omsorgsförvaltningen

Att fråga om våld och agera mot våld i nära relationer

Reglerande styrande dokument

Policy
Riktlinje
Regel
Anvisning
► **Rutin**
Instruktion

Göteborgs Stads styrsystem

Utgångspunkterna för styrningen av Göteborgs Stad är lagar och författningar, den politiska viljan och stadens invånare, brukare och kunder. För att förverkliga utgångspunkterna behövs förutsättningar av olika slag. Stadens politiker har möjlighet att genom styrande dokument beskriva hur de vill realisera den politiska viljan. Inom Göteborgs Stad gäller de styrande dokument som antas av kommunfullmäktige och kommunstyrelsen. Därutöver fastställer nämnder och bolagsstyrelser egna styrande dokument för sin egen verksamhet. Kommunfullmäktiges budget är det övergripande och överordnade styrande dokumentet för Göteborgs Stads nämnder och bolagsstyrelser.

Om Göteborgs Stads styrande dokument

Göteborgs Stads styrande dokument är våra förutsättningar för att vi ska göra rätt saker på rätt sätt. De anger vad nämnder/styrelser och förvaltningar/bolag ska göra, vem som ska göra det och hur det ska göras. Styrande dokument är samlingsbegreppet för dessa dokument.

Stadens grundläggande principer såsom demokratisk grundsyn, principer om mänskliga rättigheter och icke-diskriminering omsätts i praktisk verksamhet genom att de integreras i stadens ordinarie beslutsprocesser. Beredning av och beslut om styrande dokument har en stor betydelse för förverkligandet av dessa principer i stadens verksamheter.

De styrande dokumenten ska göra det tydligt både för organisationen och för invånare, brukare, kunder, leverantörer, samarbetspartners och andra intressenter vad som förväntas av förvaltningar och bolag. De styrande dokumenten ligger till grund för att utkräva ansvar när vi inte arbetar i enlighet med vad som är beslutat.

Styrande dokument			
Kommunala föreskrifter		Planerande och reglerande styrande dokument	
Normgivning mot enskild	Riktade styrande dokument	Planerande styrande dokument	Reglerande styrande dokument

Beslutad av: [Nämnd/styrelse/befattning]	Gäller för: [Text]	Diarienummer: [Nummer]	Datum och paragraf för beslutet: [Text]
Dokumentsort: [Dokumentsort]	Giltighetstid: [Giltighetstid]	Senast reviderad: [Datum]	Dokumentansvarig: [Funktion]

Innehåll

Inledning	4
Syftet med denna rutin	4
Vem omfattas av rutinen	4
Socialnämndernas ansvar	5
Koppling till andra styrande dokument	5
Rutin för att upptäcka och fråga om våld	6
1.1 Olika former av våld.....	6
1.2 Våld som kan drabba äldre och personer med funktionsnedsättning	8
1.3 Uppmärksamma våld	8
1.4 Viktigt att ställa frågor om våld.....	9
Förslag på frågor att ställa	11
1.5 Ditt ansvar att agera som medarbetare i utförarverksamhet	11
1.6 Ditt ansvar att agera som chef i utförarverksamhet.....	11
Dokumentera	13
Vad ska dokumenteras.....	13
Information om stöd och fördjupad information	15

Inledning

Syftet med denna rutin

Syftet med rutinen är att samtliga medarbetare och chefer ska ha kännedom om hur de ska agera vid misstanke eller upptäckt av våld i nära relationer. Målgruppen är äldre och omsorgstagare som medarbetare möter i förvaltningens utförarverksamheter. Rutinen syftar till att ge stöd i:

- Att fråga vid misstanke om våld.
- Att agera på våld i nära relationer.

Vem omfattas av rutinen

Rutinen omfattar medarbetare och chefer i utförarverksamheter inom äldre samt vård- och omsorgsförvaltning. Med utförarverksamheter avses avdelningar: hemtjänst, vård- och omsorgsboende, service samt hälsofrämjande och förebyggande.

Rutinen gäller inte för situationer där medarbetare blir utsatta för våld av omsorgstagare eller när medarbetare blir utsatt för våld i sina egna nära relationer. Vid dessa typer av våld hänvisas det till andra gällande rutiner.

Begrepp

I rutinen används begreppet *omsorgstagare*. Omsorgstagare är ett vanligt begrepp som används både i vardagligt tal och i forskning. Omsorgstagare får i detta fall representera skilda benämningar för förvaltningens målgrupper som används i olika utförarverksamheter så som hyresgäster, besökare med flera.

Begreppet *närstående* är könsneutralt och syftar på varje person som den våldsutsatta bedöms ha en nära och förtroendefull relation till. Det kan handla om anhöriga som partners, föräldrar, syskon, barn eller andra släktingar. Det kan även gälla andra närstående som den våldsutsatta har eller haft en nära och förtroendefull relation till, exempelvis förtroende- eller beroenderelationer mellan en yrkesutövare och en omsorgstagare inom vård och omsorg. Bedömningen av vem som kan betraktas som närstående ska göras utifrån familje- och levnadsförhållanden i det enskilda fallet.

Bakgrund

Frihet från våld är en mänsklig rättighet. Våld i nära relationer är ett stort samhälls- och jämställdhetsproblem som förekommer i alla samhällsgrupper, i alla åldrar och oberoende av sexualitet, etnicitet och funktionsförmåga. Våld i nära relationer är också ett hälsoproblem med fysiska och psykiska konsekvenser för den som utsätts och kan leda till svåra sociala problem. Förutom det mänskliga lidandet bedöms våldets konsekvenser leda till stora kostnader för samhället.

Våld i nära relation drabbar oftare kvinnor än män och våldet som kvinnor utsätts för är ofta grövre och mer systematiskt. Men fler faktorer än kön kan öka risken för att bli utsatt för våld, såsom ensamhet och att vara kognitivt eller praktiskt beroende av sin omgivning för att klara vardagen.

Kommunernas arbete mot våld i nära relation styrs framför allt av socialtjänstlagen. Av lagen framgår att kommunerna ansvarar för att personer som är utsatta får det stöd och den hjälp som de behöver. Från och med 2021 har lagen kompletterats med ett ansvar för kommunerna att arbeta förebyggande mot våld och andra övergrepp i nära relationer.

Socialnämndernas ansvar

Äldre samt vård- och omsorgsnämnden ska enligt Socialstyrelsens föreskrifter om allmänna råd om våld i nära relationer (HSLF-FS 2022:39) ha en fastställd rutin för när och hur personal i verksamheterna ska ställa frågor om våld. Nämnden ska arbeta för att upptäcka våldsutsatthet.

Äldre samt vård- och omsorgsförvaltningen ska bland annat:

- ha rutiner för på vilket sätt personalen i en viss verksamhet ska ställa frågor vid tecken på utsatthet för våld eller våldsutövande.
- ställa rutinmässiga frågor om våldsutsatthet eller våldsutövande till alla klienter/brukare vid ett visst tillfälle eller i samband med en viss aktivitet – exempelvis vid när man ansöker om insatser.

Koppling till andra styrande dokument

Rutinen hör ihop med, och förtydligar, hur vi ska arbeta med området utifrån inriktningen beslutad i bland annat följande dokument:

- Göteborgs Stads plan för arbete mot våld i nära relationer 2024-2027.
- Göteborgs Stads plan mot hedersrelaterat våld och förtryck 2020-2023.
- Rutin ansvarsfördelning av ärende mellan de fyra socialförvaltningarna, FFS och ÄVO.
- Göteborgs stads rutin för hantering av skyddade personuppgifter.
- Rutin för lex Sarah.
- Rutin för social dokumentation.

Stödande dokument

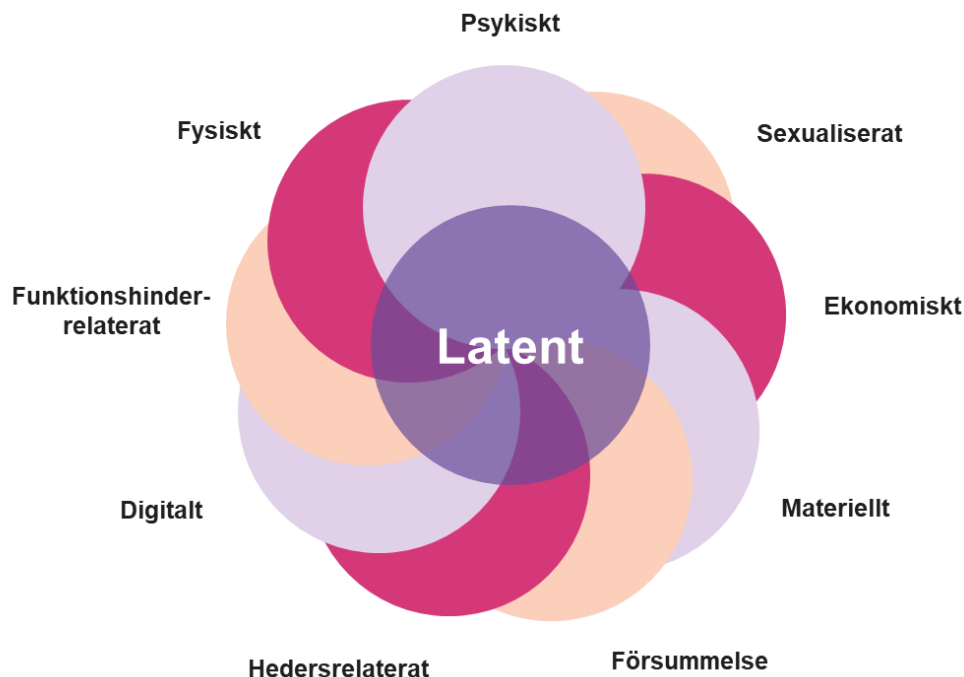
- Flödeskarta (kommunikationskarta som visar hur du ska agera i olika situationer).
- Hänvisning till fördjupad och praktisk information om råd och stöd.
- Äldre samt vård- och omsorgsförvaltningens Handbok om våld i nära relationer.
(Bilaga)

Rutin för att upptäcka och fråga om våld

För att kunna uppmärksamma våld i nära relationer behöver du som medarbetare och chef ha kunskap om vad våld är och hur våldet kan ta sig uttryck i nära relationer och i äldres nära relationer. För mer information om vad våld är och hur våld mot äldre kan beskrivas se förvaltningens Handbok om våld i nära relationer.

1.1 Olika former av våld

Olika former av våld hänger ihop. Det kan röra sig om fysiskt, psykiskt (emotionellt) och sexuellt våld samt ekonomiskt utnyttjande och försummelse. Även kränkning av rättigheter eller begränsning av frihet är en typ av våld som kan utövas mot äldre personer. Här följer exempel på olika våldsformer och hur de kan visa sig.

Latent våld

Latent våld innebär att den utsatta lever med en ständig rädsla eller oro för våld. Våldet kan vara ilska eller aggressivitet som visar sig i förövarens kroppshållning och kroppsuttryck, som upplevs som hot.

Psykiskt våld

Kan utgöras av direkta eller indirekta hot, förnedring, isolering, kontroll eller att få höra nedsättande ord, till exempel att man är dum i huvudet, är en dålig förälder eller är ful och äcklig. Även våld eller hot om våld mot husdjur kan räknas som psykiskt våld.

Fysiskt våld

Kan vara knuffar, att bli fasthållen, dragen i håret, slagen, bränd, eller sparkad.

Sexuellt eller sexualiserat våld

Sexuella handlingar som den utsatta inte vågar säga nej till räknas till sexuellt våld. Det kan vara att tvingas titta på porrfilm eller får höra sexuella saker när man inte vill det. Även våldtäkt är sexuellt våld.

Ekonomiskt våld

Att inte få tillgång till sin egen ekonomi, att bli bestulen på ägodelar av värde tvingas ta lån i sitt namn för någon annan, att tvingas försörja våldsutövaren eller att tvingas till ekonomiska affärer. Man kan också tvingas att skriva under papper som ger negativa konsekvenser, till exempel tvingas sälja egendom fast man inte vill det.

Materiellt våld

Personliga saker förstörs avsiktligt. Ofta förstör våldsutövare just de saker som betyder mycket för den äldre. Det är till exempel vanligt att förstöra rollator eller andra liknande hjälpmedel.

Försummelse och vanvård

Äldre som är beroende av andra personer för vård och omsorg i vardagen kan utsättas för vanvård eller försummelse. Det kan handla om att inte få hjälp med sina grundläggande behov. Att inte få sin medicin eller tillräckligt näringsriktig kost. Det kan handla om att inte få hjälp med hygien, toalettbesök och att komma ur sängen.

Funktionshinderrelaterat våld

Innebär att våldet riktas mot själva funktionsnedsättningen. Till exempel, har den äldre svårt att gå riktas våldet mot benen, har personen svårt att se flyttar våldsutövaren saker i hemmet så att den våldsutsatta inte kan röra sig hemma. Den våldsutsatta kan bli förlöjligad, hånad eller isolerad med hänvisning till funktionsnedsättningen.

Digitalt våld

Digitalt våld kan utövas över nätet, telefonen eller på sociala medier. Det kan handla om någon som skickar hotfulla mejl eller sms, eller sprider rykten på sociala medier. Det kan vara att tvinga någon att dela med sig av sina lösenord. Eller ta reda på var en person är någonstans genom olika applikationer och geografisk positionering.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Familjemedlemmar kontrollerar varandra på olika sätt för att familjens heder inte ska skadas. Kvinnliga familjemedlemmars sexualitet är starkt kopplat till familjens anseende och heder och ska därför bevaras. Tvångsgifte och könsstympning kan vara uttryck för hedersrelaterat våld och förtryck.

1.2 Våld som kan drabba äldre och personer med funktionsnedsättning

Försummelse är en form av våld som kan drabba äldre och personer med funktionsnedsättning. Viktigt att veta är att det inte behöver finnas en avsikt att skada för att räknas som våld. Våldet kan bero på:

- egen sjukdom
- en oförmåga att hantera situationen
- det kan handla om bristande kunskap
- en brist på ork och kraft i vårdsammanhang.

När det gäller professionella kan våldet uppstå på grund av brister i arbetsmiljön så till exempel tidsbrist och för få personal i förhållande till antal omsorgstagare. Våld mot äldre kan se olika ut och förövarna kan vara andra än vad vi vanligtvis ser när det gäller våld i nära relationer. Det kan röra sig om:

- Partnervåld som pågått genom livet.
- Partnervåld som debuterar vid demens eller kognitiv/somatisk sjuklighet.
- Våld från vuxna barn.
- Våld från vård- och omsorgspersonal.
- Våld mellan omsorgstagare på särskilda boenden.
- Andra professioner i omsorgstagens omgivning

1.3 Uppmärksamma våld

Det första steget för att uppmärksamma våldet är att se tecken och signaler på våld. Nedan kan du läsa några exempel på sådant som kan vara tecken på våldsutsatthet som du ska uppmärksamma.

Vid psykiskt våld

- Omsorgstagaren är rädd för närstående.
- Omsorgstagaren tackar nej till insatser trots att behovet är stort.
- Närstående kontrollerar omsorgstagaren.

Vid materiellt våld

- Hjälpmedel är trasiga eller saknas.
- Möbler och skåpsluckor är trasiga.
- Dörrar har slagmärken.

Vid ekonomiskt våld

- Pengar saknas för inköp.
- Närstående flyttar in trots att omsorgstagaren är motvillig.
- Omsorgstagaren saknar tillhörigheter av värde.

Vid försummelse

- Mat och medicin saknas.
- Omsorgstagaren lämnas ensam långa perioder.
- Omsorgstagare blir kvarlämnad i lift.

Vid sexuellt våld

- Omsorgstagaren vägrar hjälp med intimhygien.
- Omsorgstagaren vägrar att duscha.
- Omsorgstagaren känner äckel över sin egen kropp.

Vid fysiskt våld

- Blåmärken syns på överarmar, handleder och innanlår.
- Omsorgstagaren blir rädd vid dina hastiga rörelser.
- Omsorgstagaren önskar inte hjälp från en specifik personal.

Vid våld mot husdjur

- Omsorgstagarens husdjur hotas.
- Omsorgstagarens husdjur får inte mat.
- Omsorgstagarens husdjur blir utsatt för fysiskt våld.

Vid digitalt våld

- Bank-id används för att ta lån i omsorgstagarens namn.
- Närstående läser meddelanden i telefon.
- Omsorgstagaren tillåts inte ha en mobiltelefon.

Du ska också vara uppmärksam på förändringar i omsorgstagarens beteende och hur relationerna till närstående verkar.

1.4 Viktigt att ställa frågor om våld

Om du misstänker att omsorgstagaren utsätts för våld är det viktigt att du som arbetar med omsorgstagaren frågar om våld. Det kan kännas svårt att fråga, men det är viktigt för att omsorgstagaren ska få hjälp. Att berätta om våldsutsatthet är ofta ett väldigt stort steg att ta för den som är utsatt. Om en omsorgstagare berättar om våldsutsatthet för dig, är ett bra bemötande avgörande.

Fråga när du är ensam med omsorgstagaren

Om närstående är i närheten, se om du kan få prata med omsorgstagaren i enrum. Har ni möjlighet att vara två hos omsorgstagaren, låt den ena ställa frågor och den andra vara

med den närstående. Om inte det är möjligt i bostaden kanske det går att träffa omsorgstagaren på kontoret. Om förvaltningens socialsekreterare är informerad kan hen boka ett enskilt möte med omsorgstagaren.

Tänk på det här

- Ställ frågor när du är ensam med omsorgstagaren.
- Försök skapa en relation med omsorgstagare så att hen känner sig trygg med dig.
- Ställ mjuka men direkta frågor.
- Ställ inte för många frågor. Lyssna aktivt och ge omsorgstagaren tid att berätta.
- Ifrågasätt och värdera inte berättelsen.
- Tala inte illa om omsorgstagarens partner eller närstående.
- Våga fråga igen. De flesta vågar inte berätta första gången de får frågan. Detta kan bero på rädsla för efterföljden eller att omsorgstagare är i en normalisering där den våldsutsatta inte ser våldet som våld.

Förslag på frågor att ställa

1.5 Ditt ansvar att agera som medarbetare i utförarverksamhet

Du som medarbetare har ett ansvar för att uppmärksamma våldet. Du ska vid misstanke om våld direkt informera närmaste chef. Har du behörighet att dokumentera gör du det.

1.6 Ditt ansvar att agera som chef i utförarverksamhet

Som chef ansvarar du för att dina medarbetare har tillräckliga kunskaper för att uppmärksamma och agera mot våld. Vidare ansvarar du för att det som din medarbetare uppmärksammat dokumenteras i enlighet med gällande krav för social dokumentation. Du ansvarar även för att dokumentation genomförs och att rätt kontakter tas till exempel

med ansvarig socialsekreterare äldre med mera. Som chef ansvarar du för att göra polisanmälan, se mer i Handboken.

Det du som chef ansvarar för:

- Göra upp en plan för hur medarbetarna ska arbeta med den våldsutsatta omsorgstagaren, planen ska vara känd för alla berörda.
- Se till att ärenden där våld förekommer prioriteras.
- Involvera, informera och ge återkoppling till de medarbetare som arbetar med omsorgstagaren som är eller misstänks vara utsatt.
- Stötta dina medarbetare som arbetar med omsorgstagare som är eller misstänks vara utsatta för våld.

Akut eller inte akut?

Vid pågående våld ring alltid 112. Finns det risk för fortsatt våld ska du uppmuntra omsorgstagaren att ta emot stöd och hjälp från förvaltningen. Stödet kan handla om att komma till ett tillfälligt eller skyddat boende. Är det brådskande efter kontorstid kontaktar du Socialjouren. Är situationen inte akut kan man försöka motivera omsorgstagaren att ta emot stöd och insatser i lugn och ro.

Säkerhet

Gör alltid en bedömning om omsorgstagaren är trygg. Det innebär att du ställer frågor till omsorgstagaren om hens säkerhet. Dessa frågor kan vara:

- Känner du att du vågar berätta för någon annan vad vi har pratat om? Vad skulle hända om du berättade?
- Är du rädd för att åka hem? Vad kommer att hända om du åker hem?
- Känner du oro för din säkerhet?
- Känner du oro för ägodelar eller husdjur?

Anmälan till socialtjänst när barn riskerar fara illa

Alla oavsett om du är medarbetare eller chef, är skyldiga att anmäla till socialtjänsten inom individ- och familjeomsorgen om du misstänker att ett barn under 18 år far illa eller riskerar att fara illa. Du behöver inte vara säker på att barnet far illa, det räcker med att du är orolig för barnet. Det är socialtjänsten, som utreder våld i nära relationer, som ansvar för att ta reda på hur barnet har det. Anmälan görs till individ- och familjeomsorgen. Ta hjälp av din chef om du behöver det.

Om du är orolig för en vuxen person

Om du är orolig för en omsorgstagare och behöver råd kan du ringa polisen eller socialsekreterare som utreder våldsärenden utan att uppge personens namn för att inte bryta sekretess.

Rapportera missförhållanden

Du som arbetar i utförarverksamheter inom äldre samt vård- och omsorgsförvaltningen har skyldighet att rapportera om du uppmärksammar missförhållanden eller att det finns risk för missförhållanden enligt lex Sarah. Berör våldet brister i verksamheten rapporteras detta enligt bestämmelserna i lex Sarah.

Dokumentera

Information om våld och våldsutsatthet är en viktig händelse som ska dokumenteras i journal så snabbt det går. Medarbetare som har behörighet ska följa rutinen för social dokumentation genom att skriva en daganteckning och/eller dokumentera direkt i journal. Är du medarbetare eller chef på en öppen verksamhet eller mötesplats har du inte möjlighet att dokumentera.

Närmaste chef eller annan ansvarig (*exempelvis omsorgstagarens fasta omsorgskontakt, en omsorgshandledare eller annan utsedd person*) ska kontakta omsorgstagarens socialsekreterare via meddelandefunktionen i Treserva. Detta gäller för den som har en pågående insats enligt socialtjänstlagen. För andra personer som inte har en aktuell insats från förvaltningen kan du inte skriva i Treserva.

Vad ska dokumenteras

Du ska dokumentera det du sett och det som hände. Vilka åtgärder du har vidtagit samt vad du har erbjudit för stöd. Det är viktigt att dokumentationen är objektiv och inte värderande. Du dokumenterar till exempel:

- Synliga skador och vad omsorgstagaren själv berättat.
- Tecken på våldsutsatthet som du har sett hos omsorgstagaren.

Du dokumenterar åtgärder som

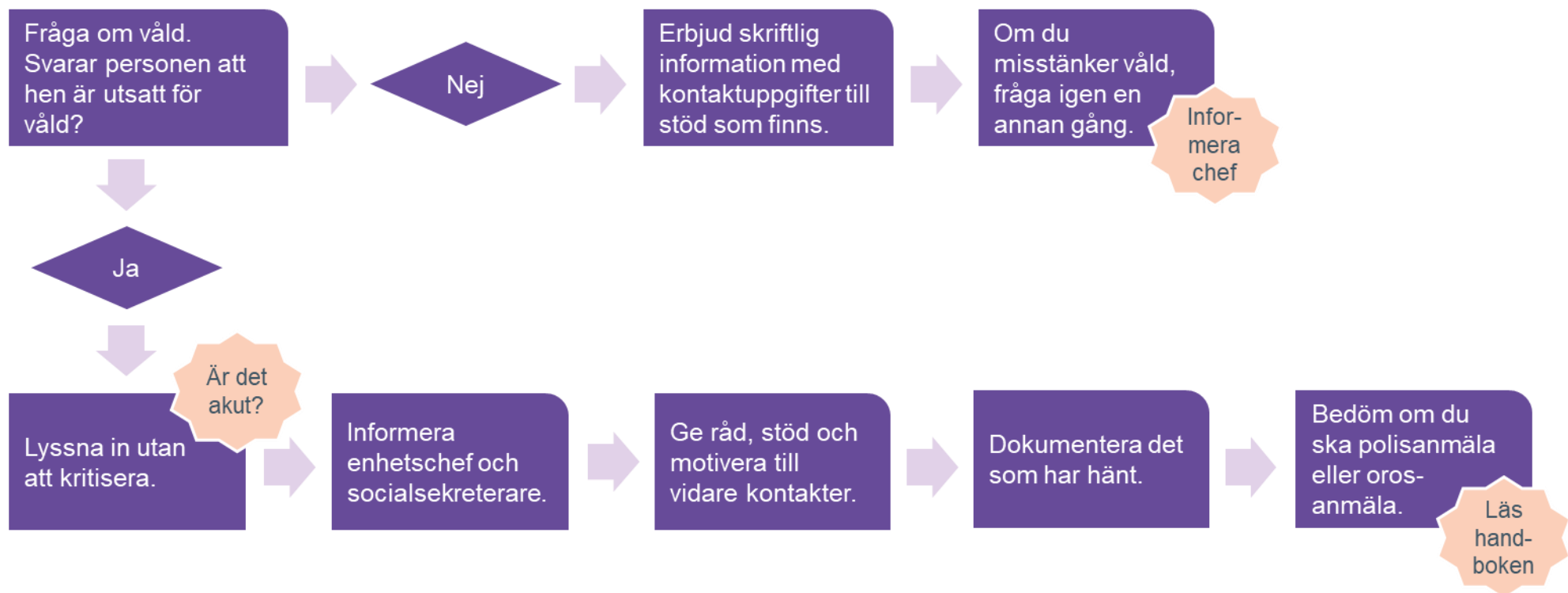
- Vi pratar mer nästa gång.
- Att möte ska bokas/inbokas med socialsekreterare äldre.
- Att kontakt ska tas med hemsjukvård eller socialtjänstens utredare för våld i nära relationer.
- Att samtycke inhämtats.

Vid fortsatt våldsutsatthet

Det är viktigt att inte släppa omsorgstagaren. Du som arbetar med och möter omsorgstagaren ska:

- fortsätta vara uppmärksam på våld, våldsutsatthet och våldsutövare.
- visa att du finns till hands ifall omsorgstagaren vill prata och fortsätta träffas för enskilt samtal.
- lyssna och ge ett gott bemötande genom att visa att du tror på omsorgstagaren.
- ge information till vem omsorgstagaren kan vända sig till för att få stöd och hjälp.

Flödesschema om att fråga och agera på våld i nära relationer för dig som arbetar i utförarverksamhet

Information om stöd och fördjupad information

Information om vart du kan vända dig för råd och stöd

Nationellt

- Polisen i nödsituation 112.
- Polisen 114 14.
- Kvinnofridslinjen 020-50 50 50.
- Välj att sluta 020-555 666.
- Nationella stödtelefonen Hedersrelaterat våld och förtryck för yrkesverksamma 010-223 57 60.

Göteborgs Stad

- **Kriscentrum för kvinnor**
För våldsutsatta kvinnor och deras barn, samt kvinnor som utövar våld.
Skyddat boende: Externa lägenheter med möjlighet till att ta emot personer med hemtjänst eller andra vård- och omsorgsbehov. Boendet är en insats som beviljas av bistånd.
Rådgivning och tidsbokning 031-367 93 80.
Samtalsmottagning dygnet runt 031-367 93 80.
kriscentrum.for.kvinnor@socialcentrum.goteborg.se
- **Kriscentrum för män**
För våldsutsatta män samt män som utövar våld
Skyddat boende: Externa lägenheter med möjlighet till att ta emot personer med hemtjänst eller andra vård- och omsorgsbehov. Boendet är en insats som beviljas av bistånd.
Samtalsmottagning 031-367 93 90.
kriscentrum.for.man@socialcentrum.goteborg.se
- **Stödcentrum brottsutsatta**
För personer som blivit utsatta för eller bevittnat brott i nutid eller tidigare i livet. Även anhöriga. Samtalsmottagning med individuella samtal och gruppverksamhet. Stöd i kontakt med myndigheter 020-520 530.
brottsutsatta@socialcentrum.goteborg.se
- **Socialjouren** efter kontorstid samt röda dagar och helger
Kan ge akut bistånd på kvällar, nätter och helger. Det kan handla om våld, hemlöshet och missbruk 031-365 87 00.
socialjouren@socialcentrum.goteborg.se

- **Trygghetsjouren**
Ger råd och stöd vid larm och kan fatta beslut i akuta situationer om hemtjänst, trygghetslarm och korttidsvistelse.
031-365 85 85.
- **Resursteam heder**
Kontakta Resursteam heder för att få råd och stöd. Du behöver inte berätta vem du är. Resursteam heder är mobila och kan möta upp dig på lämplig plats.
 - Centrum 031-367 90 87, 070-910 52 72.
 - Hisingen 031-366 49 02, 070-778 47 97, 073-028 52 42.
 - Nordost 073-961 62 78, 072-539 63 32.
 - Sydväst 070-417 95 46.
- **Regionalt stödcentrum-heder**
020-34 03 03.
stodcentrumheder@socialcentrum.goteborg.se

Frivillighetsorganisationer

- Alma akutboende för kvinnor alma.socialsydvast@goteborg.se
- Kvinnojouren Lex Femme journummer 020-22 00 55.
- Välj att sluta 020 - 555 666.
- Tantjouren Norrköping för rådgivning 0720-45 45 61.
- Kvinnojouren Piilopirtti för stöd och rådgivning 031-330 25 56.
piilopirtti.goteborg@roks.se
- RFSL Göteborg erbjuder kris- och stödsamtal 031-788 25 10.
kurator@goteborg.rfsl.se

Fördjupad information om våld i nära relation

- Våld - handbok om hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens arbete med våld i nära relationer (2016), Socialstyrelsen.
- Manual för FREDA [Manual för FREDA \(socialstyrelsen.se\)](https://www.socialstyrelsen.se/Manual-for-FREDA)
- Verktyget REAGERA, Johanna Simmons
[Stiftelsen Aldrecenterum Rapport 2022 1 Reagera-S utskrift.pdf](https://www.stiftelsenaldrecenterum.se/rapport-2022-1-reagera-s-utskrift.pdf)
- Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld. Ett utbildningsmaterial (2021), Socialstyrelsen.
- [Kunskapsguiden, våld i nära relationer](#)
- [Myndigheten för delaktighet, våld i nära relationer](#)
- NCK [Webkurs om våld](#), en introduktionskurs som ger grundläggande kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.
- Våld i nära relationer - socialt arbete i forskning, teori och praktik. Sinsialo och Linn Moser Hällen, 2018.

- Våldet går inte i pension – En bok om våld i äldres nära relationer.
- Äldre personers utsatthet för våld i nära relationer: interprofessionella perspektiv. Redaktör Lena Östlund, 2022.
- I arbete med våldsutsatta kvinnor – handbok för yrkesverksamma. Josefin Grände, Lisa Lundborg, Maria Eriksson, 2014.
- Motiverande samtal i arbete med våld i nära relationer, Livia Ortiz, 2020.
- Handbok för socialtjänsten och hälso- och sjukvården.
- Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld – ett utbildningsmaterial för hälso- och sjukvården och tandvården.
- Socialstyrelsen föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer: [Nya föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer \(socialstyrelsen.se\)](https://www.socialstyrelsen.se/foreskrifter-och-allmanna-rad-om-vald-i-nara-relationer)